

BAĞIMLILIKLA MÜCADELE KAPSAMINDA BİLGE BİR DEĞER: ÂŞIK RUHSATÎ VE TİRYAKİ DESTANI

Serdar Deniz ÖZDEMİR*

Öz

Türk kültürünün yapı taşları içerisinde son derece önemli bir yer teşkil eden âşık edebiyatı, kolektif hafızaya ait verileri ihtiva eden müstesna bir değerdir. Bu değerın icracısı konumunda olan âşıklar, kadim geleneklere bağlı duygu biçimleri ve geleceği kurgulayan düşünüş tarzları ile toplumun sözcülüğünü yapan bilge kişilerdir. Âşıkların, sosyal hayat içerisinde ortaya çıkan aksaklıkları şiirlerinde eleştiri konusu yaptığı ancak çoğu zaman verdikleri öğütlerle bir farkındalık ortaya koymayı amaçladıkları söylenebilir. Bu amaç etrafında pek çok şiir kaleme alan Âşık Ruhsatî, sahip olduğu irfanla bilinç dışına ait verileri gün yüzüne çıkaran değerli bir şahsiyettir. Âşık Ruhsatî, 19. yüzyılda Sivas'ın Deliktaş beldesinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mustafa olan âşığın yaygın kanaate göre saz çalamadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte doğaçlaması oldukça güçlü bir kalem şairidir. Şiirlerinde köy hayatı, aşk, tabiat, tasavvuf gibi konuları işlemiş ayrıca yergi şiirleri kaleme almıştır. Ruhsatî'nin üslubunda topluma yol gösterme düşüncesi ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla şiirlerinde didaktik tarz önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan destan türü etrafında insanlara öğüt veren eserler ortaya koymuştur. Yaşadığı dönemden günümüze zihinleri aydınlatan Ruhsatî; bütün bağımlılığı hakkında da bir destan kaleme almış, bu destandaütün sosyal ve ekonomik tahribatları ile özellikle insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsetmiştir. Usta âşık, hayatta olduğu çağdaütün zararları konusunda yeterince bilimsel çalışma bulunmamasına rağmen gözlem yeteneğinin ve toplumsal duyarlılığının sonucunda, insanlığa akla uygun bir mesaj vermiştir. Tütün bağımlılığına karşı mücadele kapsamında ülkemizde kararlılıkla gerçekleştirilen çalışmalar düşünüldüğünde, tiryaki destanı olarak isimlendirilebilecek eserin bağımlılıktan kurtulmak için yol gösterici olduğu ifade edilebilir. Çünkü Ruhsatî, bahsedilen eserindeütün müptelası olan bireylere karşı olumlu bir tutumla yaklaşılması gerektiğini, onları incitebilecek söylemlerden kaçınılmasının önemini öğütlemeaktadır. Âşık Ruhsatî'nin tiryaki destanının, bütün bağımlılığının zararlarına yönelen söylemi etrafında çözümlendiği bu makalede ayrıca bağımlılıkla mücadele çalışmalarına âşık edebiyatı penceresinden dikkat çekme ve olumlu bir katkı sunma hedefi güdülmüştür. Bu amaç etrafında, ilgili alt başlıkta değerlendirmelerde bulunulmuştur. Makalenin sonucunda, yaşadığı toplumun sorunlarına duyarlı bir sanatçı olan Ruhsatî'nin,ütün insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri ile ekonomik ve sosyal zararlarına karşı güçlü bir farkındalık ortaya koyduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Ruhsatî,ütün, bağımlılık, destan, toplum.

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Zonguldak/TÜRKİYE, serdardenizozdemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2389-2940

SAGE VALUE IN THE CONTEXT OF COMBATING ADDICTION: ÂŞIK RUHSATÎ AND THE ADDICT'S POEM

Abstract

Âşık literature, which holds a highly significant place among the fundamental elements of Turkish culture, represents an exceptional value encompassing the elements of collective memory. The âşiks, who serve as the practitioners of this tradition, are wise figures acting as the spokespeople of society through their emotional expressions rooted in ancient traditions and their ways of thinking that shape the future. It can be asserted that âşiks often critique social deficiencies in their poetry while primarily aiming to raise awareness through their moral teachings. In this regard, Âşık Ruhsatî, who authored numerous poems with this objective, was a distinguished figure revealing the subconscious elements of wisdom. Âşık Ruhsatî was born in the 19th century in the Deliktaş district of Sivas. His real name was Mustafa, and it is widely believed that he did not play the *saz* (a traditional Turkish stringed instrument). Nevertheless, he was a highly skilled poet with a strong improvisational ability. His poetry covers themes such as rural life, love, nature, and mysticism, along with satirical compositions. The guiding principle of Ruhsatî's style was the idea of enlightening society, making didactic elements a prominent feature of his works. Within this framework, he composed poems offering moral guidance to people. A poet whose works have continued to illuminate minds from his era to the present, Ruhsatî also wrote a poem addressing tobacco addiction, in which he discussed the social and economic damages of tobacco use, with particular emphasis on its adverse effects on human health. Despite the limited scientific research available on the harms of tobacco during his time, Ruhsatî, through his keen observational skills and social sensitivity, conveyed a rational message to humanity. Considering the determined efforts undertaken in Turkey today to combat tobacco addiction, it can be argued that his poem on addiction serves as a guide for overcoming dependency. This is because Ruhsatî emphasizes the importance of adopting a compassionate approach toward individuals addicted to tobacco and advises against the use of language that may offend them. This study analyzes Âşık Ruhsatî's poem on addiction in the context of its discourse on the harms of tobacco use. Additionally, it seeks to draw attention to anti-addiction efforts through the lens of âşık literature and contribute positively to such initiatives. In this regard, evaluations are presented under the relevant subheadings. The study concludes that Ruhsatî, as a socially conscious artist, effectively raised awareness of the detrimental effects of tobacco on human health, as well as its economic and social consequences.

Keywords: Âşık Ruhsatî, tobacco, addiction, poem, society.

Giriş

Köklerini asırlara dayanan kültürel birikimden alan âşık edebiyatı, halkın duygu, düşünce ve hayal dünyasını yansıtan önemli bir edebî mirastır. Bu mirasın temsilcisi olan âşıklar, söz söylemedeki maharetlerinin yanında, bilgelikle özdeş dünya görüşleri ile toplumun değer yargıları etrafında, sosyal hayat içerisindeki birtakım sorunlara değinen sanatçılardır. Sözlü kültürün en önemli taşıyıcıları arasında yer alan âşıklar, eserleriyle zamanın ötesine geçerek toplumsal hafızanın şekillenmesine katkı sunmuşlardır. Kadim zamanlardan günümüze kadar uzanan âşıklık geleneğinin bilge temsilcisi olarak belleklerde yaşayan âşıklardan biri de Ruhsatî'dir.

19. yüzyılın ilk yarısında Sivas'ın Deliktaş beldesinde dünyaya gelen ve asıl adı Mustafa olan Ruhsatî, hayatının tamamını doğduğu yerde geçiren bir köy şairidir. Küçük yaşında yetim kalan âşık, yeterli eğitim görmemesine rağmen, bazı dinî ilimlere ve kısmen de olsa Arapçaya vâkıftır. Azaplık, değirmencilik, çiftçilik, hayvancılık, inşaat işçiliği, imamlik gibi iş ve mesleklerle yaşamını devam ettirmiştir. Yaygın kanaate göre saz çalamayan ancak doğaçlaması oldukça güçlü bir kalem şairidir. Şiirlerinde köy hayatı, aşk, tabiat, tasavvuf gibi konuları işlemiş ayrıca yergi şiirleri kaleme almıştır (Kaya, 2010: 15-49; Alptekin ve Sakaoğlu, 2008: 147). Ruhsatî'nin üslubunda topluma yol gösterme misyonu etrafında, didaktik tarz da önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda özellikle öğüt, yergi, mizah gibi hususları destan türü etrafında kaleme almıştır.

Âşık tarzı şiir geleneği içerisinde pek çok dikkat çekici konu bağlamında işlenen destanı, Özkul Çobanoğlu şu şekilde tanımlamaktadır: “Büyük bir çoğunluğu 11 ve 8 heceli koşma, çok az bir kısmı mânî ve pek nadir olarak da divani seklindeki örneklerine rastlanılan, 5 veya 7 dörtlükten aşağı olmamak şartıyla 130 hatta 150 kıta hacmindeki örnekleri mevcut olan, konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapmaya değer bulunan bir vak'ayı, bir cismi veya kavramı hikâye ederek anlatan ve sözlü kültür ortamında, âşığın ele aldığı konuyu anlatım tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havaları eşliğinde icra ettiği nazım türüne destan denilmektedir.” (2000: 3). Tanımda açıklanan hususların bir taşıyıcısı olarak Âşık Ruhsatî tarafından kaleme alınan “tiryaki destanı”, bütün bağımlılığının sosyal ve ekonomik zararları ile insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini, 19. yüzyılın penceresinden günümüz toplumuna ulaştıran hikmetli bir şaheserdir. Tütünün ve endüstriyel sigaranın toplum sağlığı açısından tehlikeleri hakkında dünyada yeterince bilimsel çalışma olmadığı bir dönemde, bir âşığın dilinden bu zararların ortaya konulması Türk milletinin kolektif kodlarında yatan bilgilerin açık bir göstergesidir.

Âşık Ruhsatî'nin tiryaki destanının, bütün bağımlılığının zararlarına yönelen söylemi etrafında çözümleneceği bu makalede ayrıca bağımlılıkla mücadele çalışmalarına âşık edebiyatı bağlamında dikkat çekme ve katkı sunma hedefi güdülmüştür. Bu amaç etrafında, ilgili alt başlıkta değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. Ruhsatî'nin Kaleminden Bağımlılığa Yergi: Tütünün Sosyal ve Ekonomik Zararları ile İnsan Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri

İnsan yaşamı içerisinde pek çok farklı şekilde beliren bağımlılık, bağımlı olunan nesne/madde/davranış üzerindeki hâkimiyetin kaybedilmesi şeklinde tanımlanan bir durumdur. Bahsedilen farklı şekiller içerisinde en yaygın olanı ise tütüne karşı gelişen bağımlılıktır. Tütün, yapraklı bir bitkidir. Tütünü diğer bitkilerden ayıran en önemli özelliği, yapraklarında bulunan bir madde olan nikotindir. Bitkinin kökünde sentezlenen nikotin yapraklarda birikir. Sigara dumanıyla birlikte nikotin hızla akciğerlere ulaşır ve buradan kana karışır. Bu yolla sadece sekiz saniye içinde beyne etki eder. Nikotin, beyinde keyif verici kimyasalların salgılanmasına ve kısa bir süreliğine içen kişinin iyi hissetmesine yol açar. Uzun müddet sigara içenlerde beynin nikotinle uyarılma ihtiyacı, birtakım kimyasal değişikliklere bağlı olarak artar. Nikotine olan bu bağımlılık sigara veya diğer tütün ürünlerini bırakmayı zorlaştırır. Tütünü bırakma sürecinde iradeyi zorlayan bu ihtiyaç hissidir (URL-1). Ancak tütünü bırakmak için uygulanabilecek çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu noktada, yurdumuzda tütün bağımlılığı konusunda yapılan bazı çalışmalar hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

Ülkemizde “Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu” tarafından yayımlanan, “Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)” kapsamında ortaya konulan nihai amaç, “Tütünsüz

hayat hedefine ulaşarak toplumdaki tüm bireyleri tütün kullanımının sağlık, ekonomik, çevresel ve sosyal zararlarından korumak.” şeklindedir. Bu nihai amaca ulaşmak için “Çocuk ve gençler başta olmak üzere toplumun tütün ürünü kullanımına başlamalarını önlemek ve bırakmalarını sağlamak.”, “Çocuk ve gençlerin tütün ürünlerine erişimini ortadan kaldırmak ve toplumun tütün ürünlerine kolay erişimini engellemek.”, “Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulu üyesi tüm kurumlarda bağımlılık ile mücadele birimlerinin oluşturularak kurumsal altyapının güçlendirilmesi.” gibi ara amaçlar da mevcuttur. Eylem planında verilen bilgilere göre “Tütünle mücadelede en önemli hedef grubunu gençler oluşturmaktadır. Üniversite çağındaki öğrencilerin çoğunluğunu oluşturan 18-25 yaş arası genç yetişkinler, tütün endüstrisinin en genç yasal hedef kitlesidir. Gençlere sağlıklı kalmanın önemini ve tütün ürünü kullanımının olumsuz etkilerini, davranış değişikliği sağlayacak düzeyde benimsetmek önemlidir. Tütün ürünü kullanımı ile ilgili olumsuz mesajları birden fazla kaynaktan, örneğin kendi akranlarından, ailelerinden, öğretmenlerinden, kendilerine rol model olabilecek kişilerden, medyadan tekrarlayıcı bir şekilde, sıklıkla duymaları gençlerin duyarlılığını artırmak açısından önemlidir.” (URL-2). Bu eylem planının kapsadığı dönemden yaklaşık iki yüz yıl önce yaşayan Âşık Ruhsatî, kaleme aldığı destanla tütünün sosyal ve ekonomik zararlarını ortaya koyduğu gibi insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinden de açık şekilde bahsetmiştir. Ayrıca eleştirel ve öğüt verici bir söylemle, insanları tütünden uzak tutmak için çaba sarf etmiştir.

İçerdiği nikotin sebebiyle psişik ve fiziksel bağımlılığa sebep olan tütün, insan psikolojisine doğrudan etki eden bir bitkidir. Kullanımı pek çok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Yoksunluk belirtileri ise irade kontrolünü zorlaştıran bir görünüme sahiptir. Dünyada önlenebilir ölüm nedenlerinin en yaygını olan tütün, kararlılıkla mücadele edilmesi gereken bir bağımlılık çeşididir. Bu açıdan Âşık Ruhsatî’nin şu dizeleri, tütün müptelası olan bireylere karşı olumlu bir tutumla yaklaşılması gerektiğini, onları incitebilecek söylemlerden kaçınılmasının önemini öğretmektedir:

“Bir destan söylesem tiryakilere
Acep tiryakiler darılır m’ola?
Kızıl üzüm olsa koysam beline
Gözü tabakadan ayrılır m’ola?” (Kaya, 2010: 131).

Verilen dizelerden de anlaşıldığı üzere tütünü/sigarayı bırakmak çaba gerektirir. Bunun için psikolojik açıdan hazır ve kararlı olunmalıdır. Bu noktada âşığın, “Kızıl üzüm koysam beline” ifadesi, tütünü bırakmak için bugün de yaygın olarak kullanılan, bir alışkanlığın giderilmesi için onun yerine başka bir şey koyma anlayışıyla örtüşmektedir. Halk arasında tütün içmeyi bırakmak isteyen ancak bunu bir el/ağız alışkanlığı olarak gören kişilere kuru üzüm, kuru yemiş, meyve vb. gibi atıştırılmalıkları tüketmeleri önerilmektedir. Böylece psikolojik ve fiziksel açıdan tütünü bırakma ile ortaya çıkan yoksunluk belirtilerinin hafifleyeceğine inanılmaktadır.

Tütün bağımlılığından kurtulmak için uygulanan çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Ayrıca ülkemizdeki bazı kurum ve kuruluşlar bu konuda önemli yardımlar sunmaktadır. Tütünü/sigarayı bırakma konusunda Yeşilay’ın ortaya koyduğu şu hususların uygulanması tavsiye edilebilir:

- Bırakma gününü belirlemek.
- Çevredeki sigara, çakmak, kibrit ve kül tablalarını uzaklaştırmak.
- Küçük hedefler koymak.
- Vakit geçirecek uğraşlar bulmak.
- Sık sık dişleri fırçalamak ve duş almak.
- Beslenmeye dikkat etmek, bol su içmek.
- Sigara isteğini tetikleyecek etkenlerden uzak durmak.
- Sakız çiğneyerek veya bitki çayı içerek sigara içme isteğinin önüne geçmek.
- Temiz hava almak, hareket etmek.
- Sigara içme isteği ortaya çıktığında on kez derin nefes alıp vermek (URL-3).

Tütün içmenin insan sağlığı üzerinde ciddi zararları vardır. Dünyada kansere bağlı olarak gerçekleşen ölümlerin büyük oranda sigara kaynaklı olduğu bilinmektedir. Bu noktada özellikle akciğer kanserine yakalanma riski, tütün ve sigara içen kişilerde son derece yüksektir. Bunun yanında kalp krizi, felç, hipertansiyon, damar hastalıkları, üreme sağlığı problemleri, mide, ağız, gırtlak, yemek borusu, pankreas, böbrek, mesane gibi kanser türleri, astım, KOAH, bronşit, diyabet gibi hastalıklar tütün bağımlılığı sebebiyle ortaya çıkabilmektedir (URL-4). Tütünün solunum sistemi üzerindeki olumsuz etkisi, 19. yüzyılın bilge rehberi Âşık Ruhsatî'nin gözünden kaçmamış, sahip olduğu bilgelikle bu durumu destanına yansıtmıştır:

“Kalın kağıt kaba verir dumanı
Öksürük gelince vermez amanı
İmiği saz çalar dösü kemani
Otuz iki makam çalınır m’ola?” (Kaya, 2010: 131).

“Tütünün ağusu ciğeri sarar
İçmeyen fehmetmez içine zarar
Göğüs tutulunca hendeği yarar
Acep kasma kürek bulunur m’ola?” (Kaya, 2010: 132).

Yaşadığı dünyayı oldukça güçlü bir şekilde gözlemleyen ve gözlemlerini şiirlerine yansıtan Ruhsatî, tütünün insan için amansız bir illet olduğunu ortaya koymuştur. Kronik öksürüğün en önemli nedeni olan tütün, bronşlarda iltihaba sebebiyet vermektedir (URL-4). Destanda geçen “İmik, halk ağzında gırtlak, dös de göğüs kemiğinin karşılığıdır. ‘İmiği saz çalar dösü kemani’ dizesi, sigaranın gırtlak ve göğse verdiği hasar sebebiyle alınan hırıltılı nefesin sanatlı bir ifadesidir.” (Kandemir, 2023: 69). Verilen dizelerde zehirli bir madde olarak telakki edilen tütünün, özellikle akciğerler üzerindeki olumsuz etkileri Ruhsatî tarafından fark edilmiştir. Şiirde, “Göğüs tutulunca hendeği yarar / Acep kasma kürek bulunur m’ola?” dizeleri ise son derece dikkat çekicidir. Burada kasma ve kürek ifadeleri, sembolik bir anlam taşımaktadır. Bu anlam doğrudan ölüm ve mezar düşüncesi etrafında tütün bağımlılığının karanlık sonunu vurgulamaktadır.

Tütün içmek sadece fiziksel ve psikolojik değil aynı zamanda ekonomik açıdan zararları olan bir alışkanlıktır. Öyle ki “Parasını el alır, dumanını yel alır” (Elçin, 1989: 42) şeklindeki bilmece anlam katmanlarında da görüldüğü üzere tütün maddi yönden büyük kayba sebebiyet veren bir maddedir. Tütünün ekonomik zararı, âşık tarzı Türk edebiyatında da çeşitli biçimlerde işlenmiştir. Bu doğrultuda kişinin maddi imkânlarını zorlayan tütün kullanımı, sosyal problemleri bütün görünüşleri ile şiirlerine taşıyan Âşık Ruhsatî tarafından da güçlü bir söylemle eleştirilmiştir. Ancak Ruhsatî'nin destanında kullandığı dil, tütün bağımlılarını varoluşsal açıdan ötekileştiren bir görüntüden uzaktır. Usta âşık, insana fayda vermeyen bir alışkanlığın maddi kayba sebebiyet vermesini, ömür sermayesinin boşa harcanmasıyla aynı doğrultuda değerlendirmiştir. Destanda bu durum şöyle ifade edilir:

“Güzel paranızı vermen tütüne
Yazık ömrünüze bütün bütüne
Düşünün bir kere ondan kötü ne?
Bu kötüyle kabre girilir m’ola?” (Kaya, 2010: 131).

“Ağızlık tabaka takım beş olur
Yorgunlukta murdar tütün hoş olur
Beş kuruşa kâğıt nasıl baş olur
Tutulursa hapse girilir m’ola?” (Kaya, 2010: 131).

Ruhsatî, yaşadığı topluma karşı duyarlı, temel insan haklarına karşı sorumluluk sahibi bir âşıktır. Bu doğrultuda onun tiryaki destanındaki şu ifadeleri, “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi” çalışmalarına da âşık edebiyatı penceresinden önemli bir katkı sunmaktadır:

“Tiryaki tütünü gayet pek sever
Birini sarmadan birini eğer
Tütün tükenince karıyı döğer
Erkeğim diye de kurulus m’ola?” (Kaya, 2010: 131).

Türk kültüründe kadın, kolektif bilgeliğin bütün unsurları ile değer kazanan bir varoluşun temsilcisidir. Türklerde kadına yüklenen anlam, kadim dönemlerden başlamak üzere olumlu ve eşit bir düzen üzerine kurgulanmıştır. Bu doğrultuda aileyi değerli kılan ve toplumu geleceğe taşıyan evren nizamının, kadına verilen önem nispetinde başat bir güç taşıdığı söylenebilir. Kadın, yaşamsal düzenin sembolüdür. Aynı zamanda insanlığı bir arada tutan ocaktır. “Türk töresine göre her ocak ateşi bir aile birliğinin sembolü olur ve ocaktaki ateşi bekleyen ve besleyen bir kadın vardır. Kadının ocaktaki ateşi iyi düzenlemesi ocağın hayatı için önemlidir.” (Pala, 2010: 269). Kadın, gelecek nesilleri inşa eden bir öğretmen, insana şefkat sunan bir anne ve toprağı kutsayan bir vatan imgesidir. “Kadınla toprak arasında mistik bir dayanışma vardır; çocuk doğurma, toprağın bereketinin insani ölçekteki bir değişkesi olarak görülür. Bereketli ve doğumla ilişkili dinsel deneyimlerin hepsinin kozmik bir yapısı vardır. Kadının kutsallığı toprağın mukaddesatına bağlıdır.” (Eliade, 2017: 128). Bütün bu yönleriyle kadın, kültürel belleğin simgesel görünümü içerisinde, Ruhsatî’nin destanında da anlamlı bir söylem etrafında ele alınmıştır. Tütün sebepli bağımlılıktan kaynaklanan yoksunluğun kadına karşı şiddeti meşru kılamayacağını söyleyen usta âşık, şiddetin failini kınayan çağlar üstü bir mesaj vermiştir. Böylece geçmişin penceresinden günümüz toplumuna ışık tutmuştur.

Sonuç

Âşık Ruhsatî, yaşadığı toplumun sorunlarına karşı son derece duyarlı bir sanatçıdır. Bu bağlamda sosyal hayat içerisinde gördüğü olumsuzluklar etrafında eleştirel bir söylem geliştirmiştir. Yerginin ön plana çıktığı üslubunda aynı zamanda mevcut problemlere karşı yapıcı bir dille çözüm bulmaya gayret etmiştir. Böylece insanlara öğüt veren bilgeliğiyle yaşadığı çağı aydınlatmıştır. Ruhsatî, sahip olduğu irfanla, bugün de insanlığın en büyük sorunlarından birini teşkil eden tütün bağımlılığı konusunda destan kaleme almış, tütünün insan sağlığı üzerindeki etkileri ile ekonomik ve sosyal zararları hakkında düşüncelerini dile getirmiştir. Usta âşık, yaşadığı çağda tütünün sağlık üzerindeki olumsuz etkileri konusunda yeterince bilimsel çalışma bulunmamasına rağmen gözlem yeteneğinin ve toplumsal duyarlılığının sonucunda insanlığa akla uygun bir mesaj vermiştir. Bu makalede, tütün bağımlılığının zararları konusunda âşık edebiyatı penceresinden bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Sonuç olarak, kolektif hafızadaki bilgilerin güçlü bir taşıyıcısı olan Âşık Ruhsatî’nin, insan sağlığına ve toplum düzenine olumlu katkı sunun bakış açısıyla, millî varoluşumuz için önemli bir değer barındırdığını ifade etmek mümkündür.

Metin

Bir destan söylesem tiryakilere
Acep tiryakiler darılır m’ola?
Kızıl üzüm olsa koysam beline
Gözü tabakadan ayrılır m’ola?

Tiryaki tütünü gayet pek sever
Birini sarmadan birini eğer
Tütün tükenince karıyı döğer
Erkeğim diye de kurulur m’ola?

Güzel paranızı vermen tütüne
Yazık ömrünüze bütün tütüne
Düşünün bir kere ondan kötü ne?
Bu kötüyle kabre girilir m’ola?

Ağızlık tabaka takım beş olur
Yorgunlukta murdar tütün hoş olur
Beş kuruşa kağıt nasıl baş olur
Tutulursa hapse girilir m’ola?

Tabaka ambardır ağızlık yaba
Kimi ince sarar kimisi kaba
Darâcı kurulsa edemez tövbe
Buna da bir şifa bulunur m’ola?

Kalın kağıt kaba verir dumanı
Öksürük gelince vermez amanı
İmiği saz çalar dösü kemani
Otuz iki makam çalınır m'ola?

Tiryakiler durmuş ederler merak
Hele birer daha cigara sarak
Çoluk çocuk çıplak kendi da...k
Bununla maksuda erilir m'ola?

Tütünün ağusu ciğeri sarar
İçmeyen fehmetmez içine zarar
Göğüs tutulunca hendeği yarar
Acep kazma kürek bulunur m'ola?

Ruhsatî'yim sözüm haklı değil mi?
Bu destan tiryaki aklı değil mi?
Şimdi kaçak tütün saklı değil mi?
Kesede bir tutam bulunur m'ola?

(Kaya, 2010: 131-132).

Kaynaklar

- ALPTEKİN, A. B. ve SAKAOĞLU, S. (2008). *Türk Saz Şiiri Antolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ELÇİN, Ş. (1989). *Türk Bilmeceleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ELIADE, M. (2017). *Kutsal ve Kutsal Dışı-Dinin Doğası*. (Çev.: Ali Berktaş), İstanbul: Alfa Yayınları.
- KANDEMİR, F. (2023). *Âşık Ruhsatî'nin Şiirlerinde Halk Hayatı ve Kültürü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- KAYA, D. (2010). *Âşık Ruhsatî*. Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.
- PALA, İ. (2010). *Dört Güzeller Toprak, Su, Hava, Ateş*. İstanbul: Kapı Yayınları.

İnternet Kaynakları

- URL-1:** Sağlık Bakanlığı. Erişim Adresi: <https://havanikoru.saglik.gov.tr/tuetuen-hakkinda/tutun-ve-nikotin.html>. (Erişim: Ocak 2025)
- URL-2:** Sağlık Bakanlığı. Erişim Adresi: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/49631/0/2024-2028-tutun-kontrolu-strateji-belgesi-ve-eylem-planipdf.pdf?_tag1=3B0C8FF526168AF52E9E43328FE0512EE740EDA1. (Erişim: Ocak 2025)
- URL-3:** Yeşilay. Erişim Adresi: <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/tutun-bagimliliği>. (Erişim: Ocak 2025)
- URL-4:** Sağlık Bakanlığı. Erişim Adresi: <https://havanikoru.saglik.gov.tr/sagligimiza-etkileri/tutun-dumaninin-zararlari.html>. (Erişim: Ocak 2025)